

Crematie, een alternatief voor begraven?

Alle mensen moeten sterven. Daarna geldt het persoonlijk of het voor iemand eeuwig wel of eeuwig wee is. Hij/zij “is niet meer”, dat wil zeggen niet meer op de aarde, niet meer bij ons.

Bij ons, de nabestaanden, is nog de nagedachtenis, de herinnering en, nog enkele dagen, het lichaam, het ‘stoffelijk overschot’.

Het lichaam, dat stoffelijk is, herinnert nog aan de overledene. Het draagt nog de naam van de overledene. Het is het lichaam van de overledene. Zo lezen we in Genesis 49:31: *Aldaar hebben zij Abraham begraven, en Sara, zijn huisvrouw; daar hebben zij Izak begraven, en Rebekka, zijn huisvrouw; en daar heb ik Lea begraven.*

Zorg voor de doden

Na overlijden eist het lichaam van een overledene de aandacht en zorg van de nabestaanden. Dat noemen we de ‘lijkbezorging’. Crematie of cremeren is een van de meest voorkomende vormen. Het woord is in de negentiende eeuw ontstaan en afgeleid van het Latijnse ‘cremare’ (verbranden).

Er zijn talrijke vormen van zorg voor de overledene. Dode lichamen worden soms in de zee of de rivier geworpen. Denk aan zee-lui. Doden worden ook wel verbrand. Hun as wordt dan vaak verstrooid of verzameld in een urn. Ook worden mensen in de aarde of in een grot of spelonk neergelegd. Deze vorm wordt als begrafenis aangeduid. Ook het neerleggen van doden in nissen in een muur wordt daarbij gerekend (dit mag niet verward worden met het na crematie plaatsen van een asbus in een urnenmuur!). Ten slotte worden doden soms, al dan niet in stukken gehakt, ergens op een open plek (vaak op een berg of heuvel) neergelegd, waarna de gieren of andere dieren de overledenen verscheuren en opeten.

In deze bijdrage beperken we ons tot begraven en cremeren. Andere vormen van lijkbezorging worden niet behandeld. Ook niet het aan de wetenschap beschikbaar stellen van een lichaam.

We kunnen alles terugbrengen tot enkele hoofdlijnen. Zorg voor een dode kan plaatsvinden op twee manieren: a. begraven of b. op een andere wijze.

- a. Bij begraven krijgt het lichaam een plekje op deze aarde en het lichaam van de overledene wacht – “rust” zegt men vaak – op die plek tot de jongste dag.

In Johannes 5:28, 29 wordt gezegd dat *allen die in de graven zijn*, uit de graven zullen uitgaan. Opgemerkt moet worden dat hier over eeuwen geleden overledenen gesproken wordt als zelfstandige personen.

- b. Bij andere vormen van begraven kan deze betekenis helaas niet teruggevonden worden. Er is een ontkenning van leven na de dood of van de wederkomst zoals beschreven in Gods Woord. Op allerlei andere manieren wordt dan ook afstand gedaan van het dode lichaam, als ware het een onbruikbaar geworden werktuig.

In Nederland is cremeren hiervan de meest voorkomende vorm.

Begraven of cremeren in de loop van de tijd

Het begraven van mensen is een waardige manier om zorg te dragen voor het lichaam van een overleden persoon. De manier waarop dit gebeurt, is per plaats en per periode verschillend. Abraham begroef zijn Sara in een spelonk te Mamre (Gen. 23:19). In Egypte werden hooggeplaatste personen gebalsemd in een kist in een graf gelegd. Bij al deze begrafenisgewoonten was er een gedachte aan het voortbestaan na de dood.

In onze omgeving kende het oude Trechterbekervolk (ver vóór Christus) al de gewoonte om hun doden in hunebedden bij te zetten. Verschillende generaties werden zo bij elkaar begraven. Later kwamen er keldergraven en stenen doodskisten, afgedekt met een bedekking van hout.

Crematie is ook al van alle tijden. In onze lage landen werden lijken soms wel een jaar in de buitenlucht neergelegd om te vergaan,

waarna verbranding volgde. Crematie paste bij de Germaanse, Griekse en Romeinse samenlevingen. In Rome verdween de crematie naar de achtergrond door de kerstening van de samenleving in de eerste eeuwen na Christus. Hetzelfde gebeurde in Europa. Vóór de kerstening vond verbranding vaker plaats dan de teraardebestelling. Toen het christelijke geloof verspreid werd, werden christenen begraven. In 785 werd door Karel de Grote het verbranden van doden zelfs verboden. Het verbranden van doden bij epidemieën en na veldslagen vormde een uitzondering op de regel. Maar ondanks het verbod is men nog eeuwen met cremeren doorgegaan.

Pas in de late middeleeuwen was begraven algemeen. Begraven in en rond de kerk werd de gewoonte. In verband met zich wijzigende opvattingen over hygiëne werden vanaf de negentiende eeuw begraafplaatsen voortaan buiten de bebouwde kom aangelegd.

Medici en wetenschappers stelden dat bij epidemieën het verbranden van lijken de verspreiding van besmettelijke ziekten kon tegengaan. Bovendien zou het drinkwater besmet worden als doden die aan besmettelijke ziekten bezweken waren, begraven werden. Er werd openlijk gepleit voor verbranden.

In het eerste Nederlandse crematorium, Westerveld, vond op 1 april 1914 de eerste crematie plaats. Dat is het begin van een langzame toeneming van het aantal crematies. In 1968 werden teraardebestelling en crematie wettelijk gelijkgesteld.

Rond 1950 werd nog maar 2% van de overledenen gecremeerd. In 2003 werden in Nederland voor het eerst meer overledenen gecremeerd dan begraven. We spreken dus niet over een zeldzaam verschijnsel. Integendeel, de verhouding begraven en cremeren valt steeds meer in het voordeel van het laatste uit.

Vijftig jaar geleden vond crematie, als het al voorkwam, meestal plaats buiten ons gezichtsveld. Nu is er dikwijls nabij of op de begraafplaats een crematorium, waarbij soms de aula voor beide, begraven en cremeren, wordt gebruikt. Dit heeft invloed op onze beleving van cremeren. De innerlijke weerstand brokkelt daardoor af. Het wordt gewoner. De grens tussen begraven en cremeren wordt onhelder, zeker als er één gebouw gebruikt wordt voor begraven en cremeren.

Overwegingen bij begraven en cremeren

In de Bijbel staan gegevens die ons standpunt over begraven of cremeren moeten bepalen. Verschillende daarvan komen nu aan de orde. Hierin komt naar voren dat begraven door de Heere bevolen is als de Bijbelse manier van zorg voor een dode.

Begraven: de Bijbelse lijn

In de Bijbel hangt begraven samen met respect van de achtergeblevenen voor de overledene.

Er staan verschillende voorbeelden in de Schrift waaruit blijkt dat begraven worden naar Gods wil is en dat er respect of liefde tegenover de dode uit spreekt. Het eerste voorbeeld uit het Oude Testament staat in Genesis 23:2-6, waar we lezen dat Abraham Sara begraaft. Bekend is dat bij de koningen het al dan niet begraven worden en ook de manier waarop dat plaatsvond, vaak verbonden was aan de wijze van regering (bijvoorbeeld Salomo, 1 Kon. 11:43; vergelijk met Izebel, 2 Kon. 9: 32-34).

Onheiligheid was een gruwel voor de Heere en werd bestraft met verbranding (bijvoorbeeld Lev. 20:14; 21:9). Aangrijpend is de geschiedenis van Achan en zijn gezin. Hoe treft de toorn van God hem en zijn gezin om zijn zonden (Jozua 7:25, 26). Wat zal het erg zijn om als Achan op te moeten staan vanonder de steenhoop die op zijn verbrande lijk is opgericht en met die vloek voor God te verschijnen. Voor hem zal het dal Achor nimmer tot een deur der hoop zijn (Hosea 3:14).

Uit het Nieuwe Testament is Lazarus een van de bekendste voorbeelden van een begrafenis (Joh. 11). Natuurlijk moet hier ook de begrafenis van de Heere Jezus genoemd worden (Joh. 19:38-42). Hij is plaatsbekledend voor Zijn Kerk, maar ook als Voorbeeld in Zijn graf gelegd. Dat Hij bij de rijken in Zijn dood is geweest, is zelfs de vervulling van een profetie (Jes. 53:9). Als Voorbeeld en waarborg is Hij ook opgestaan uit het graf. Een voorafschaduwning daarvan zien we in degenen die bij het sterven van Christus opstonden. Zij kwamen daarbij uit hun graven, hun tijdelijke rustplaats (Matth. 27:52, 53).

In het Nieuwe Testament wordt de lijn helder doorgetrokken dat we onze doden begraven en niet verbranden. In het Nieuwe Testament – de tegenstelling met Achan mag opgemerkt worden –

worden Ananias en Saffira wel om hun zonden gedood, maar vervolgens begraven.

Er staat één voorbeeld in Gods Woord waarbij een negatieve klank ontbreekt bij het verbranden van dode lichamen. Dat is bij de verbranding van de dode lichamen van Saul en zijn zonen (1 Sam. 31:12). Deze gebeurtenis is een uitzondering op de regel. Hun lichamen waren verminkt, bedorven en een toonbeeld van spot. Zij werden verbrand om verder vergaan op deze oneerbare manier te voorkomen en bovendien ook om het de vijanden onmogelijk te maken nog langer smaad over hen uit te gieten. De kanttekening wijst er overigens bij deze tekst op dat ook vertaald kan worden: “zij brandden bij of over hen”, namelijk specerijen zoals dat bij koningen te doen gebruikelijk was. Het is opvallend dat er in het laatste vers van 1 Samuël 31 op gewezen wordt dat de beenderen wel begraven werden en dat er bovendien zeven dagen gevast werd (1 Kron. 10:12). Deze gebeurtenis kan dus niet als een positief voorbeeld voor crematie aangehaald worden.

Begraven: een prediking

Het staan bij een open graf, waarin een kist met een geliefde dode wordt neergelaten, maakt een onuitwisbare indruk op ieder die daarbij aanwezig is. Daarbij spreken natuurlijke banden en emoties. Wat is het erg als die er niet zijn! Toch is er nóg iets wat de levenden om het graf mag aangrijpen. Bij het geopende graf vindt er onontkoombaar een confrontatie plaats met de dood, een gevolg van onze zonden. Van het open graf gaat een indrukwekkende sprake uit: *gij zult sterven* (Jes. 38:1) en: *gij zijt stof, en gij zult tot stof wederkeren* (Gen. 3:19c). Het is een prediking. De levenden ontmoeten *de koning der verschrikkingen* (Job 18:14). Dat is niet slechts een oudtestamentische uitspraak. Ook in 1 Korinthe 15:26 wordt de dood aangeduid als een *vijand*.

Deze indrukken zijn helaas ver weg als we zien dat veel begrafeningen een ‘happening’ zijn geworden, waar bij het graf allerlei merkwaardige rituelen uitgevoerd worden. Om over de ontspannen en soms feestelijke familiebijeenkomst na afloop nog maar te zwijgen. Het besef van het sterven is uitgehold. Begravenissen verwijzen daar in zulke situaties dan ook niet meer naar. De secularisatie en verschuivingen in de algemene waarden en normen werken hier ook door. Als we dit soort begrafeningen meemaken, gaat

het steeds meer wringen met Bijbelse noties. De vraag dringt zich dan ook wel op of er in zo'n situatie nog wel plaats is voor het geopende Woord.

Cremeren: verhullend

Wie de folders leest over het cremeren, valt de zakelijke en ook zoete toon op. De dood hoort gewoon bij het leven. Dat moet je regelen en dan graag in een rustige, sfeervolle omgeving. Overigens is deze tendens en praktijk ook steeds meer te vinden bij allerlei materiaal van uitvaartondernemingen die begrafenissen verzorgen. Het is waar: het is goed om na te denken over het overlijden en de begrafenis en daar met elkaar over te spreken. Toch passen daar geen zakelijkheid en zoetigheid bij.

Het moment van afscheid nemen is bij crematie verschillend. Soms blijft de kist achter, soms verzinkt de kist, soms kunnen de naaste familieleden aanwezig zijn bij het moment dat de kist in de oven geschoven wordt. Dit is een totaal andere situatie dan tijdens een begrafenis, waar de familie, vrienden, gemeenteleden rond het gedolven graf staan. Een crematie verhult en verzacht, een begrafenis onthult en confronteert. Daarmee wordt zeker niet beweerd dat een crematie een emotioneel, zakelijke aangelegenheid is. Maar dat zij verder verwijderd is van de tastbaarheid van de dood zoals die bij een begrafenis aanwezig is, kan toch moeilijk ontkend worden.

Begraven: een geheiligd graf

Een begrafenis confronteert met de dood, met de verschrikkelijke gevolgen van de zonde, maar mag ook de gedachten trekken naar het graf dat eenmaal is geheiligd door de grote Zoon van David. Het graf van de zonde is voor Gods kinderen geheiligd en gereinigd van de zonden. Het is een rustplaats geworden, een goede plaats waar het lichaam wacht op het moment van opstanding. De graven van Gods kinderen zijn de kroondomeinen van Christus. Zoals de Eersteling Christus het graf heeft verlaten, zonder zonde, zo zullen ook die van Christus zijn in Zijn toekomst opstaan (1 Kor. 15:23). Hij zal waken over het stof. *Het lichaam wordt gezaaid in verderfelijkeid, het wordt opgewekt in onverderfelijkeid. Het wordt gezaaid in oneer, het wordt opgewekt in heerlijkheid.* (1 Kor. 15:42, 43).

Wat een voorrecht dat er dan begraven mag worden! Dan mag de genade tijdens een begrafenis wel eens schitteren en wordt er goed van God gesproken.

Zo kan er – als iets geloofd mag worden van de genade van de Heere – een onuitsprekelijke troost ervaren worden, in alle verdriet. De dood heeft niet het laatste woord.

Cremeren: het einde van een mens?

Bij cremeren ontbreekt elke verwijzing naar het graf waarin de Borg eenmaal is neergelegd. Er is geen relatie met de opstanding van Christus. Er spreekt geen hoop uit dat het lichaam gezaaid wordt in de aarde en dat er eenmaal een dag komt dat het zal worden opgewekt.

Bij cremeren ontbreekt de prediking van de zonde en van de genade.

Dat de dood het einde is van de mens, is de wortel van crematie. De gedachte dat er feitelijk niets meer is als we de laatste adem uitblazen, is mogelijk nog schokkender dan het eerdere verzet tegen Gods Woord en wil. In ons moderne levensgevoel waart de beleving rond: Hiervoor waren we er niet; hierna zijn we er ook niet.

Bij een crematie wordt een lichaam tot as verbrand en dat is het einde van een mens. Meer valt er eigenlijk niet over te zeggen.

Standpuntbepaling

Er is geen grond in Gods Woord om cremeren goed te keuren. Begraven wordt aangewezen als de manier om respectvol met doden om te gaan. Over verbranden of cremeren worden geen positieve dingen gezegd, integendeel. Dit betekent dat op grond van de Bijbel crematie moet worden afgewezen.

Begraven is een gebeurtenis met inhoud, met betekenis, waarvan een prediking uitgaat. Begraven is ook een handelen in de navolging van Christus.

Als het afscheid nemen van een dode verwordt tot een zakelijke of sfeervolle (familie)bijeenkomst, geldt zowel voor begraven als cremeren dat het ingaat tegen wat de Schrift zegt over de zonde,

de gevolgen van de zonde, de dood, het oordeel van God en de eeuwigheid. Maar radicaal afscheid nemen en vernietigen van de overledene zoals dat bij crematie plaatsvindt, is een miskenning en afwijzing van de heilshistorische inhoud en bedoeling van de Bijbelse boodschap. Verbranding is in de Schrift bovendien een oordeel van God met een bijzondere boodschap aan het volk. Over de mens die meent tegen Gods Woord in, naar eigen denken en beslissing, iemand onomkeerbaar van deze aarde te kunnen verwijderen, valt het oordeel Gods, het vuur Gods (Amos 2:5). Gods vuur betreft Zijn heiligheid en gerechtigheid (Deut. 5:25; 18:16; 2 Kon. 1:12; Ps. 68:2).

Hoewel er onder hen die besluiten zichzelf of een ander te laten cremeren mensen zijn die geloven in de mogelijkheid van de opstanding, is cremeren historisch gezien een loochening van het feit dat de mens een eeuwige bestemming heeft. Dit geldt ook voor vele voorstanders van crematie in het heden. Het is een poging om de ernst van de dood te verhullen. Het is de daad van mensen die zeggen: Laat ons vandaag nog ongestoord eten en drinken, want morgen sterven we misschien.

Bijwonen van een crematie

Het is op grond van het voorgaande duidelijk dat iemand niet in overeenstemming met de Bijbel handelt, als hij op enigerlei manier instemming betuigt met crematie. Laat dat ons heldere, Bijbelse uitgangspunt zijn, ook voor de praktijk. Die praktijk stelt soms voor moeilijke afwegingen. Omdat we midden in de wereld leven en de secularisatie niet langs onze gezinnen heengaait, kunnen gemeenteleden uitgenodigd worden voor het bijwonen van een crematie. Dit geeft dilemma's. Als we uitgenodigd worden om een dienst of bijeenkomst bij een crematie bij te wonen, gebeurt dat niet zomaar. We worden uitgenodigd en dus ook verwacht. Meeleven in rouw en verdriet is een christenplicht. Toch wordt dit ernstig doorkruist doordat het een uitnodiging is voor het bijwonen van een door Gods Woord veroordeelde manier van uitvaart.

Het is nodig om onder ogen te zien dat zich hier tegenstrijdige ethische afwegingen aandienen. Mag je naar de crematie van je

zus, je kind, je ouders gaan? Mag je daar wegblijven? Met deze moeilijke situaties zullen we, gezien het toenemend aantal crematies, steeds vaker geconfronteerd worden.

We kunnen deze ethische dilemma's niet afdoen als betrof het een middelmatige kwestie, waarover Gods Woord niet duidelijk is en waarvoor gewetensvrijheid geldt. Ook al heeft het natuurlijk wel alles met ons geweten te maken.

We zouden de lijn willen trekken dat er op grond van Gods Woord uit principe "nee" gezegd moet worden tegen uitnodigingen voor crematies. Dat betekent niet dat als iemand meent er toch voor zichzelf niet onderuit te kunnen en daarom een crematie bijwoont, er tucht uitgeoefend moet worden. Maar er is dan wel reden om pastoraal met hem of haar te spreken over de motieven. In een gesprek is er dan niet alleen gelegenheid om vanuit Gods Woord te spreken over het onbijbelse van cremeren, maar vaak ook om iets te proeven van de worsteling die onder een besluit ligt.

Het is noodzakelijk dat een ambtsdrager in dergelijke omstandigheden het gesprek met gemeenteleden aangaat. Het is nodig de argumenten uit Gods Woord te laten spreken, zonder daarbij de familiebetrekkingen en gevoelens uit het oog te verliezen. Hierboven zijn verschillende argumenten genoemd. Dan kan uitgelegd worden wat er eigenlijk gebeurt tijdens een crematiebijeenkomst en ook waarom het verkeerd is dat er gecremeerd wordt. Vervolgens komt natuurlijk de vraag aan de orde of men er wel of niet naartoe gaat. Ook al blijft dit besluit een verantwoordelijkheid voor de persoon in kwestie, het is nodig duidelijk te blijven, vanuit Gods Woord en de liefde tot de opgestane Koning, Die in dat Woord tot ons spreekt.

Tot besluit laten we enkele vragen en argumenten die aan de orde kunnen komen, de revue passeren.

- De crematie ligt toch geheel voor de verantwoordelijkheid van de familie die ertoe besloten heeft en niet voor mij als ik ernaar toe ga?

Ja. Maar tegelijk spreek je door het bijwonen ervan uit dat je crematie tot op zeker hoogte respecteert. Het is in ieder geval nodig vanuit Gods Woord duidelijk te maken dat crematie niet geoorloofd is en dat het je bezwaart erbij aanwezig te zijn.

- Gecremeerde lichamen kunnen toch ook opgewekt worden?
Dat is zo en het is zelfs zeker dat dit zal gebeuren op de jongste dag. Iedereen zal naar ziel én lichaam worden geoordeeld voor Gods troon. Er kunnen onder verbrande mensen bekeerde mensen zijn (denk bijvoorbeeld aan Jonathan en aan de op brandstapels verbrande martelaren). Maar de Bijbelse voorbeelden zijn duidelijk: het vuur en de verbranding duiden de straf en het recht van God aan. Als we daar zelf voor kiezen, handelen we tegen Gods Woord in en kunnen we niet rekenen op Zijn gunst.
- Door niet te gaan veroorzaken we conflicten die beter vermeden kunnen worden.
Het is nodig, zoveel als mogelijk is, vrede met alle mensen te houden. Dat kan dikwijls ook wel als we toch niet naar een crematie toegaan. Bij rouw gaat het om meeleven. Vrijwel altijd zijn er rond het overlijden verschillende andere momenten dan de crematie zelf dat dit meeleven getoond kan worden. En vergeet ook niet de periode na de crematie. Vaak wordt meeleven dan – gedurende langere tijd – erg op prijs gesteld.
- Soms wordt er een rouwdienst gehouden voor de crematie.
Dat is inderdaad zo, maar onze predikanten zullen er niet in kunnen voorgaan. Als je weet dat het de inleiding of omlijsting is van een crematie, is het de vraag of je er moet willen komen. Deze bijeenkomst is ook onderdeel van de crematieplechtigheid, soms zelfs het enige onderdeel.

Een wezenlijk element bij de overweging of het geoorloofd is een crematie bij te wonen, moet het woord van de Schrift zijn: *wordt dezer wereld niet gelijkvormig* (Rom.12:2). Er kan een getuigenis uitgaan van het niet bijwonen van een crematie, omdat dat niet mag, terwijl er daarnaast meeleven is vanuit de oproep tot christelijke barmhartigheid. Zo kunnen er soms ongedacht gesprekken plaatsvinden over de Heere en het dienen van Hem met mensen die we anders nooit hierover gesproken zouden hebben. De zaak van de begraven én opgestane Koning is het waard ons ervoor over te hebben.